

проблем у психологічних дослідженнях, що обумовлює різноманітність поглядів на досліджувану проблему. Осн. підходи щодо співвідношення соціальних та біологічних факторів у структурі особистості: 1) біогенетичні теорії, де процес формування особистості розглядається виключно як процес розвитку задалегідь визначених вроджених та генетичних задатків за наявності мінімалізованого впливу середовища на індивідуальність (Ф. Гальтон, Ст. Холл); 2) соціогенетичні теорії визначають людину при народженні «чистою дошкою» (*tabula rasa*), а всі особливості та досягнення розвитку обумовлені зовнішніми умовами, тобто середовищем (Дж. Локк); 3) двофакторні теорії розглядають розвиток особистості, як результат складної безперервної взаємодії вроджених структур та зовнішніх впливів (К. Бюлер, В. Штерн, А. Біне); 4) вчення про вищі психічні функції Л. С. Виготського, згідно з положеннями якого розвиток індивідуальності є можливим завдяки наявності культури (узагальненого досвіду людства); вроджені властивості людини є умовами розвитку, а середовище є джерелом її розвитку, тому що саме середовище містить у собі все те необхідне, чим повинна оволодіти людина; відповідно всі вищі психічні функції є питаманними тільки людині та опосередковані знаками і предметною діяльністю. Таким чином, навчання обумовлює розвиток особистості. Існує теорія й щодо отождоження процесів навчання та розвитку (Е. Торндайк), або теорія, згідно з якою розвиток передуює навчанню (Ж. Піаже). Проблема С. о. п. може

бути розглянута й у зв'язку із аналізом її діяльності (О. М. Леонтьєв, С. Л. Рубінштейн), у контексті дослідження психологічних відносин особистості (В. М. Мясіщев), з точки зору настанов (Д. М. Узнадзе, О. С. Прангішвілі), але осн. системоформуючою властивістю особистості у всіх зазначених підходах є її спрямованість, що завжди має свій прояв при дослідженні будь-яких психічних властивостей особистості (потреб, інтересів, мотиваційної сфери, ідеалів, здатностей, обдарованості, когнітивних процесів тощо).

О. В. Фунікова.

СТРУКТУРА ТАКТІЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ – морфологічна, композиційна будова тактичної операції, наявність відповідних компонентів у їх статичному розташуванні та специфіка зв'язків між компонентами в ході реалізації тактичної операції. С. т. о. можна досліджувати в динаміці й статиці, і в ній слід виокремити два взаємопов'язаних блоки: 1) атрибутивний та 2) функціональний. Атрибутивний блок розкриває морфологічну, композиційну будову тактичної операції, наявність відповідних компонентів у їх статичному розташуванні. Функціональний блок характеризує специфіку зв'язків між компонентами в ході реалізації тактичної операції, тобто розкриває її динамічну складову. До атрибутивного блоку доцільно відносити такі компоненти: суб'єкти (учасники) – засоби – ресурси. Саме ця тріада є найбільш стійкою до будь-яких різновидів тактичних операцій і розкриває їх внутрішню будову. Суб'єкти (учасники) – це особи, які безпосередньо беруть участь у підготовці,

забезпеченні і здійсненні тактичної операції. До них передусім належить слідчий як головна дійова особа, обов'язковий учасник і керівник здійснення цього організаційно-тактичного засобу. Згідно з КПК України у компетенції прокурора передбачено проведення окремих слідчих (розшукових) дій, що не виключає в таких випадках його участь у здійсненні тактичної операції, як її керівника. У судовому провадженні керівником тактичної операції може бути суддя. Крім зазначених осіб до складу учасників операції можуть входити оперативні співробітники, співробітники спеціальних підрозділів, дільничні інспектори, спеціалісти-криміналісти, судові медики та фахівці ін. галузей знань, що залучаються до кримінального провадження (для проведення інвентаризацій, контрольних обмірів, контрольних закупівель, знешкодження вибухово-технічних об'єктів), а також допоміжно-технічний персонал та представники громадськості та ін. Засобами тактичної операції є: а) слідчі (розшукові) дії; б) НСРД; в) ін. процесуальні дії у структурі останньої являють собою дії тих осіб, які проводять розслідування, регламентовані процесуальним законом, але не охоплюються терміном «слідчі (розшукові) дії»; оперативно-розшукові заходи; перевірочні заходи (ревізійні, контрольні), спрямовані на збирання інформації, необхідної для виявлення ознак кримінального правопорушення і обґрунтованого прийняття рішення про внесення цієї інформації до ЄРДР; допоміжні (організаційно-підготовчі, технічні) заходи, які прямо не служать меті тактичної операції, а лише опосередковано забезпечують її органі-

зацію і проведення. Крім цього, треба враховувати, що в чинному КПК України використовується доволі складна аббревіатура «слідчі (розшукові) дії, НСРД, судові дії, оперативно-розшукові, забезпечувальні, організаційні та ін. заходи». У зв'язку з цим доцільно у даному випадку використовувати словосполучення «процесуальні і непроцесуальні дії та заходи», де до процесуальних дій належать: слідчі (розшукові) дії (гл. 20 КПК України); НСРД (гл. 21 КПК України); судові дії (гл. 28 КПК України). До процесуальних (забезпечувальних) заходів належать: тимчасовий доступ до речей і документів (гл. 15 КПК України); тимчасове вилучення майна (гл. 16 КПК України); арешт майна (гл. 17 КПК України). До непроцесуальних заходів належать: оперативно-розшукові, організаційні та ін. Ресурси тактичної операції – це передусім кадри, технічні, транспортні та ін. засоби, які є у розпорядженні слідчого, судді і якими він за потреби може скористатися, а також наявність часу, виходячи з невідкладності проведення тактичної операції. Функціональний блок розкриває специфіку реалізації тактичної операції, її розвиток і включає шість послідовних взаємопов'язаних етапів: 1) аналіз і оцінка слідчої (судової) ситуації; 2) постановка тактичного завдання і визначення мети тактичної операції; 3) прийняття рішення про проведення тактичної операції; 4) створення моделі тактичної операції та програми її реалізації; 5) здійснення тактичної операції; 6) оцінка досягнутих результатів. С. т. о. притаманні такі властивості: 1) відносна сталість (інваріантність); 2) рухомість (варіантність, лабільність); 3) упорядкованість, ієрар-

хічність; 4) оптимальність; 5) адаптованість. Тому визначення С. т. о. як форми віддзеркалення внутрішньої будови і порядку функціонування компонентів-складників, оптимальне наповнення цієї структури і вмале формування її архітектоники є важливою і необхідною умовою успішного застосування таких операцій.

Літ.: Дулов А. В. Тактические операции при расследовании преступлений. Минск, 1979; Мерецкий Н. Е. Криминалистика и оперативно-тактические комбинации. М., 2007; Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз). Х., 2007; Комаров И. М. Криминалистические операции досудебного производства в системе методики расследования преступлений. М., 2012; Шевчук В. М. Тактичні операції у криміналістиці: теоретичні засади формування та практика реалізації. Х., 2013.

В. М. Шевчук.

СТРУКТУРА ХАРАКТЕРУ – у психології цілісна організація характеру особистості. У структурному відношенні характер являє собою систему взаємообумовлених залежностей між його окремими рисами. Цінність С. х. полягає в тому, що, знаючи одні риси, можна припускати, прогнозувати наявність (чи відсутність) ін. У юридичній психології врахування С. х. має важливе значення під час вивчення психології особи злочинця, особи свідка або потерпілого; у криміналістиці – при підготовці до проведення вербальних слідчих (розшукових) дій, встановлення психологічного контакту з допитуваною особою, обранні режиму проведення допиту, застосуванні

методів психологічного впливу на різних за своїм процесуальним становищем осіб (підозрюваних, свідків, потерпілих) та ін. Див. *Характер*.

В. Ю. Шепітько.

СУБКУЛЬТУРА ЗЛОЧІННОГО СВІТУ – див. *Психологія тюремного побуту*.

СУГЕСТІВНІСТЬ – у психології певна суб'єктивна готовність особистості піддатися і підкоритися чужому впливові, що пов'язана з невпевненістю у собі, низькою самооцінкою, довірливістю тощо. Підвищена С., як правило, характерна для неповнолітніх. С. особи необхідно враховувати у тактиці допиту та проведенні ін. вербальних слідчих (розшукових) та судових дій. Підвищена С. може бути причиною змінення показань допитуваною особою. Див. *Навіювання*.

В. Ю. Шепітько.

СУГЕСТІЯ – див. *Навіювання*.

СУМІСНІСТЬ ГРУПОВА́ (психологічна) – у психології якісна характеристика стосунків у соціальній групі; соціально-психологічний показник згуртованості групи (малої соціальної групи), який відтворює можливість безконфліктного спілкування, здійснення спільної діяльності та виконання узгоджених дій її членів. Різновидами С. г. є сумісність темпераментів, характерів, настанов тощо. В юридичній психології С. г. вивчається щодо створення та функціонування слідчих та СОГ (бригад), груп прокурорів, колегій суддів. У пенітенціарній психології досліджу-

УДК 340(477)(031)
ББК 67(4УКР)я2
В27

Редакційна колегія 20-го тому:

В. Ю. Шепітько (голова),
В. А. Журавель (заступник голови),
В. О. Коновалова, В. В. Тіщенко,
В. М. Шевчук, Б. В. Щур

В27 Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. — Харків : Право, 2016. — .

ISBN 978-966-937-048-8

Т. 20 : Криміналістика, судова експертиза, юридична психологія / редкол.: В. Ю. Шепітько (голова) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. — 2018. — 952 с. : іл.

ISBN 978-966-937-250-5

Видання є систематизованим зведенням про поняття, категорії, теорії та вчення криміналістики, судової експертизи та юридичної психології, їх окремі засоби, прийоми, методи та рекомендації. Розглядається теоретико-методологічне підґрунтя наукових концепцій та практика реалізації криміналістичних, психологічних та експертних методів, методик і технологій. Наводяться відомості про наукові та інші видання з криміналістики, судової експертизи та юридичної психології. Надаються довідкові дані про відомих українських та зарубіжних учених.

Розраховане на науковців, викладачів, аспірантів, студентів вищих навчальних закладів, співробітників органів кримінальної юстиції, судових експертів, судових психологів, а також усіх, хто цікавиться проблемами криміналістики, судової експертизи та юридичної психології.

УДК 340(477)(031)
ББК 67(4УКР)я2

ISBN 978-966-937-250-5 (т. 20)
ISBN 978-966-937-048-8

© Національна академія правових наук України, 2018
© Інститут держави і права імені В. М. Корецького
НАН України, 2018
© Національний юридичний університет імені Яро-
слава Мудрого, 2018
© Видавництво «Право», 2018